

...ní úplně jiným písmem, na
totiž církev, to jest, mají
různé poukázky spojité, ka
harda' pnačha' ji celé jedm
vi' pím' uodoromě, p leva d
gati' povněš, p leva ale holo
sm' p' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
Lva' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
dni' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
Rus' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
ně' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
ji' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
nabi'dli, p' arš' budeme doma
hlid, máme si napsat o co ch
má'm vše hned pošlou. Jin
příjemní' lidé. Věsnice se jm
x 10 modlitob. A když p' s t
tedy po hardě' této litani
m' jednu kuličku x toho ve
ce, čímž' vzebáří' 108 x 10 x
á'dně' dlouhý' pířímec a medu
k' usnadnění' p' s' p' u nich b
y' odříkáva' modlitby, p'
jest něco podobného jako
řejní' stříbrné' malí' pou dro,
havič' na brku a uvnitř p'
stichy p' p' p' p' p' p' p' p' p'
č' b' b' b' b' b' b' b' b' b'
va, ale my jsme se podívá

CUKRÁŘ VOJÁKEM

DENÍK LEGIONÁŘE
MILOŠE SUMA

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

C. M. 13. ÚSTECKÝ
LEGIONÁŘSKÝ
SBOR

EDICE PAMĚTI
ČESKOSLOVENSKÉ
OBCE LEGIONÁŘSKÉ

CUKRÁŘ VOJÁKEM

DENÍK LEGIONÁŘE MILOŠE SUMA

CUKRÁŘ VOJÁKEM

DENÍK LEGIONÁŘE MILOŠE SUMA

Copyright © Československá obec legionářská, 2019

Photos © archiv J. Pavelkové, sbírka ČsOL, VÚA-VHA, 2019

Czech Edition © Československá obec legionářská, Nakladatelství Epoque, Praha 2019

ISBN 978-80-87919-62-0 (Československá obec legionářská)

ISBN 978-80-7557-215-8 (Nakladatelství Epoque)

ISBN 978-80-7557-780-1 (pdf)

OBSAH

Slovo úvodem — 11

Život Miloše Suma — 12

Deník a album s obrazovými materiály — 18

Úvod — 20

Ve službách Rakouska — 21

Rok 1914 — 21

Rok 1915 — 22

V zajetí — 43

V československém vojsku — 47

Rok 1919 — 55

Rok 1920 — 142

Transport lodí — 202

Závěr — 232

Přílohy — 233

Miloš Sum a 7. čs. stř. pluk „Tatranský“ — 235

Malby Miloše Suma — 271

Skici Miloše Suma z jeho legionářského putování — 293

Milí čtenáři,

babička mně občas dala na prohlížení dědečkův legionářský deník a album plné obrázků a fotografií, které se mi strašně líbily, ale pořád jsem jako děcko nechápala, o čem je řeč. O té své sibiřské anabázi nikdy nemluvil. Teprve později jsem začala pročitat jeho zápisy. Dověděla jsem se, že když padl do zajetí, tak tam vlastně hledali na šlechtickém zámku cukráře a on se tam dostal a byl strašně spokojený a prožil tam dosti dlouhou dobu a moc si ho tam oblíbili.

Když se stal legionářem, poznamenal si, že jen několik desítek dobrovolců obývalo asi osm zemljanek, ale stále přicházely nové a nové transporty. Bývalo vždy vyptávání, kdo odkud je, najednou slyší zvolání: „Kdo je z Přerova?“ Zeptal se, zda není někdo odtamtud, a přihlásil se jeho rodný bratr Frantík. Oni se tam potkali. Nastala řada krásných dní, nastala doba opravdové bratrské lásky a vlasteneckého nadšení.

Pamatuji si, že dědeček kreslil – pořád, všude, cokoliv. Nato, že to byl vlastně osmnácti- či dvacetiletý kluk, tak jeho zájmy byly neuvěřitelné, protože když se dostali k Burjatům na Sibiři, tak tam dělal fantastické detaily architektury, postavy, obličej, schémata jednotlivých zařízení chýší. Dokonce i když si nerozuměl s tím místním lámou jazykem, tak se naučil jejich písmem napsat svoje jméno.

Nacvičovali slet, dokonce se jim někde podařilo sehnat bradla, potřeboval se protáhnout, protože opravdu cítil, že ten pohyb mu strašně chybí, že v těch vagonech, ve kterých cestovali, není možné pořádně se rozhybat, tak dělal všechno proto, aby se udržoval zdravý, plný síly a pružnosti. V době dlouhého čekání, strašné nudy a z potřeby rozptýlení vystavěli údajně nejkrásnější scénu na Sibiři,

byla to nádherná scéna sestavená z bílých kmenů bříz, a hráli hry, dědeček jako bezvousý mladíček zásadně a vždycky ženské role.

Dědeček si svůj návrat do rodného domu trvale uchoval v paměti. Tehdy poprvé viděl otce zaslzet. Říkal si – chudák, jak zestárl, jak zešedivěl. Tehdy si pomyslel: „Ale již konec tvým námahám, můj drahý, nyní je na nás řada, bychom pracovali.“ První jeho kroky vedly do cukrárny, on to řemeslo uměl, věděl, že jeho tatínek tady něco obrovského vybudoval, a to bylo úplně běžné, samozřejmé, že on v tom bude pokračovat. Na to, aby šel na nějaké akademické školy, to vůbec nemyslel. To si myslím, že ho v životě nenapadlo. On byl výtvarník amatér a miloval to, jak to dělal.

Jsem ráda, milí čtenáři, že se budete moci seznámit s mým dědečkem, s jeho myšlenkami a kresbami, které pořídil během své dlouhé cesty do vlasti.

Hana Martínková
vnučka Miloše Suma

Vážené sestry, vážení bratři, milí čtenáři,

v Přerově došlo v květnu 1921 ke sjednocení různých legionářských organizací. Z výrazných počinů, které se z činnosti legionářské jednoty zapsaly do myslí Přerovanů, to byly oslavy výročí úmrtí Jana Gayera v letech 1923 a 1928, jednak připomínky výročí legionářských bitev, především u Zborova a Bachmače. Významná byla spolupráce legionářů se sokoly, neboť legionářská jednota dostala od sokolů svůj prapor v roce 1937, naopak legionáři jmenovali Slavomíra Kratochvíla, přerovského sokola, který se stal první obětí rakouské zvěle za první světové války v řadách civilního obyvatelstva, v roce 1946 svým prvním čestným členem in memoriam. Významným počinem se stalo legionářské muzeum, které bylo v prostorách přerovského zámku poprvé umístěno v roce 1931. U většiny těchto aktivit stál Miloš Sum, jehož válečný deník dostáváte do ruky.

Zásluhou brigádního generála Jana Paroulka vznikla v roce 2001 opět samostatná legionářská jednota v Přerově s regionálními odbočkami v Hranicích a Lipníku. O deset let později, když jsme si připomínali 90. výročí založení Československé obce legionářské i přerovské jednoty, jsem měl poprvé možnost se seznámit s paní Hanou Martínkovou, která mi ochotně zapůjčila deník a album svého dědečka Miloše Suma. Při instalaci výstavy, která byla věnována tomuto výročí, jsem si uvědomil, že by bylo dobré seznámit s jeho dílem širší veřejnost. Již tehdy jsem myslel na knižní vydání, ale tomu předcházely ještě další výstavní počiny, během nichž byly Sumovy památky na pobyt v legiích prezentovány.

Miloš Sum se rozhodl v roce 1932 přepsat své deníkové záznamy z doby první světové války, které byly již částečně nečitelné, aby tak zachoval památku

na svůj život v legiích. Byl si vědom omezení, která se pojila s jeho vyprávěním, nicméně chtěl, aby jeho zážitky zůstaly zachovány potomkům jako vylíčení pocitů ještě nezralého, neuvědomělého hochy, který byl vyrván z domova, z něhož se předtím nikdy nevzdálil, který nemohl a neuměl si vytvořit ještě svůj názor na vše, co se kolem něho dělo, a který si zaznamenával své zážitky a poznatky ještě velmi neuvědoměle. Přesto to bylo částečné zrcadlo jeho duše. Výsledné dílo mělo být obrazem života jednoho ze statisíců, kteří tvořili nový – snad lepší svět. Domníval se, že snad právě to prosté nazírání, ještě neuzrálé, bude na celém tom díle to nejpěknější.

Z jeho zápisků můžeme vysledovat, že zažil odsun dobrovolců z Ukrajiny začátkem března 1918 na východ po magistrále, obsazení Novonikolajevska, boje o bajkalské tunely a návrat ze stanice Olovjanná na západ na volžskou frontu ke Kunguru.

Podstatná část Sumových zápisků se ale týká let 1919 a 1920, což je období, ve kterém se legionářská armáda znovu, již podruhé přesunuje dráhou na východ s konečnou ve Vladivostoku. Zároveň ještě po určitou dobu konali legionáři strážní službu kolem magistrály. V deníku nejsou takřka vůbec zaznamenány bojové operace, Sum si všímá především vnitřního života kolem sebe v četě, v těpluše, zabývá se sebou samým v interakci se svým okolím.

Doufáme, že čtenáře přečtení záznamů v deníku přiměje k zamyšlení, za jakých podmínek bojovali českoslovenští legionáři za samostatnou Československou republiku.

*PhDr. Jiří Lapáček
vedoucí Státního okresního archivu Přerov
člen Jednoty Československé obce legionářské v Přerově „Jana Gayera“*

SLOVO ÚVODEM

Deník Miloše Suma, se kterým se můžete na stránkách této knihy seznámit, určitě nepřináší ucelený přehled dějin československých legií v Rusku. Není také přesným vhledem do života legionářů. Na druhou stranu přináší informace, které doplňují naše znalosti o vnitřním životě v legiích a o tom, jaký byl individuální zážitek jedné konkrétní osoby, mladého muže, který se vyučil cukrářem a na začátku dospělosti byl vržen do víru válečných událostí. Spolu s albem kreseb a dalších obrazových materiálů, jež Miloš Sum na své cestě Ruskem a při návratu do vlasti vytvořil a posbíral, představuje deník jednu stránku z mnohovrstevnatého příběhu československých legií.

Knihy je rozdělena na několik částí. Především jsou to vlastní deníkové záznamy doprovázené obrazovými přílohami. Předchází jim ovšem životopis Miloše Suma, aby si čtenář učinil obrázek o celku jeho života, který se nevyčerpal účinkováním ve Velké válce. Miloš Sum prožil plodný život jako spolumajitel cukrářského závodu, jako činorodý člověk s mnoha zájmy, od uměleckých přes sportovní. Jeho život těžce narušila druhá světová válka, v níž, jak bylo u legionářů obvyklé, se zapojil do domácího odboje. Poválečný život byl ovlivňován komunistickým režimem, který jej připravil o živnost. Přesto ale Miloš Sum dále pracoval v oboru, kde svou dovedností dosáhl uznání.

ŽIVOT MILOŠE SUMA

Miloš Sum se narodil 4. října 1896 v Litomyšli do rodiny cukrářského mistra Františka Suma, ale poněvadž zde prožil jen čtyři léta svého dětství, patří k Přerovu, kam se rodina přestěhovala v roce 1900. V roce 1907 byl rodinný podnik přestěhován do vlastní budovy v domě č. p. 152/4 ve Ferdinandské ulici (dnes Wilsonova).

Mladý Sum navštěvoval pět tříd obecné a tři třídy měšťanské školy v letech 1902–1910, jeden ročník pokračovací školy, odbor cukrářský, dále absolvoval jeden ročník odborné obchodní školy v Praze. Své úsilí završil získáním výučního listu z oboru cukrářství u svého otce.

Po vypuknutí války v roce 1914 musel k odvodu, v dubnu 1915 nastoupil vojenskou službu jako pěšák u zeměbranceckého pěšího pluku č. 13 v Olomouci. Jeho válečné zážitky jsou obsahem této knihy.

*Manželé František a Julie Sumovi se svými dětmi
Annou, Františkem, Milošem a Marií, 1899*

Miloš Sum (třetí zleva) v žákovském družstvu během sokolské akademie v Přerově

Správní výbor Sokola Přerov, Miloš Sum – náčelník – sedí první zleva, 1926

*Litografická dílna – Vojtěch Chajda, Miloš Sum, Anči Pleusová, Hubert Sekera,
Karel Bartoš, Matěj Teichman, František Bartoš, 1931*

*Členové přerovské jednoty Čs. obce legionářské v Lipníku 4. června 1934.
Miloš Sum v popředí uprostřed*

*Miloš Sum s manželkou Růženou
a dcerami Ljubou a Ivou, 1934*

Po válce se zapojil do výroby v rodinné firmě, v níž byly v roce 1925 nově zřízené dílny vybavené moderními stroji a přístroji, když rok před tím byl závod rozšířen o prodejní pobočku v Pasáži v Kratochvílově ulici. Zaměstnanců ve stále rostoucím podniku přibývalo, takže zde dobrou obživu našlo více než 60 stálých zaměstnanců.

Sňatkem 22. srpna 1929 na Okresním úřadě v Přerově se manželkou Miloše Suma stala Růžena, rozená Zaorálková. S ní měl dceru Ljubu (1930), provdanou Klesnilovou, a Ivu (1933), provdanou Sklenářovou.

V letech 1930–1934 se dostavila všeobecná hospodářská krize.

Značně benevolentní poskytování úvěrů odběratelům, kteří v době krize nemohli uhradit své závazky vůči firmě, a nedobytnost mnoha pohledávek vedly k tomu, že podnik nemohl krýt stále se zvyšující režii a nezbyvalo nic jiného, než aby otec, který byl stále majitelem firmy, ohlásil konkurs a oba bratři podnik převzali v roce 1934 do svého vlastnictví. Výroba byla omezena a podnik se pomalu dostával do normálních kolejí.

Po okupaci Německem se Miloš Sum, v té době jednatel Sokola, zapojil do odbojové činnosti ve skupině napojené na Obranu národa, za což byl 3. srpna 1940 zatčen gestapem. Nejprve byl vězněn v brněnských Sušilových kolejích, dále v Brně-Veveří v barácích Pod kaštany, ve věznici na Orlí, po převozu ve věznici Krajského soudu v Ostravě, pak v Olomouci a znovu v Brně v Kaunicových kolejích, kde prožil obě stanná práva a popravu za hejdrichiády.

Od roku 1949, po znárodnění vlastní firmy, zůstal Miloš Sum jako vedoucí, později byl povolán na ústředí podniku v Olomouci, pak určen jako kvalitář a až do odchodu do důchodu pracoval jako krajský inspektor. Stal se význačným

činitelem na poli uměleckého cukrářství, přednášel na odborných cukrářských kurzech v Přerově, Olomouci, Valašském Meziříčí a jinde.

Miloš Sum byl výtvarně nadaný, na jeho průpravu měl vliv malíř a grafik Bohumil Krs, u něhož se učil nějaký čas po návratu z vojny. Bylo proto logické, že se stal členem Spolku přátel umění, sběratelů a přátel exlibris, Svazu čs. muzeí, Svazu moravských bibliofilů, Spolku divadelních ochotníků Tyl, kde navrhoval a realizoval mnoho divadelních výprav. Byl autorem exlibris, novoročenek, svatebních i reklamních oznámení, pozdravných adres, návrhů na prapory a knižní obálky, reklamních návrhů pro podnik, pozvánek na plesy, svatebních a úmrtních oznámení, vývěsních skříněk. Kresbami vyzdobil *Dagmarino království*, knihu básní Aloise Vojkůvky. Uplatnil se také jako dekoratér a řezbář, ale psal také verše a zaznamenával si, co viděl a prožil.

Rodina Sumova – 20. výročí svatby, 12. srpen 1949

Brzo po návratu z legií byl povolán do cvičitelského sboru Sokola, kde byl činným nářadovým závodníkem, vedoucím družstva, krátkou dobu také vedoucím žactva, okrskovým náčelníkem, místonáčelníkem jednoty a v roce 1926 vedl přerovskou jednotu na IX. slet do Prahy jako náčelník. Byl spoluzakladatelem nového tenisového oddílu a šachového odboru. Působil několik let jako

archivář jednoty, pracoval v loutkovém divadle, v dramatickém odboru, v odboru zábavním, ve sboru vzdělávacím. Velmi často se zapojil do výzdoby sálu, nebo budovy, provedl plakát, scénickou úpravu, dekorace na Šibřinky.

Jeho působení v Československé obci legionářské bylo také převážně zaměřeno na výtvarnou činnost. Jako člen výboru dal podnět ke zřízení pěveckého kroužku, pak šachového, ale největší úsilí věnoval Miloš Sum legionářskému muzeu. Podal se mu ustavit muzejní odbor jako samosprávný celek v jednotě a úsilím tří členů – Poura, Wiedermana a jeho samého – byly

Miloš Sum při zdobení dortů

získány subvence od města Přerova a na zámku, kde bylo sídlo městského muzea, byly opatřeny vhodné místnosti pro legionářské sbírky. Péčí kulturního kroužku při ČsOL vydala jednota několik knížek, které všechny ilustroval a upravoval.

Kreslířská žen z období druhé světové války je velmi bohatá. V žaláři napsal i řadu básní, jejichž výbor vyšel s dvěma vlastními litografiemi pod názvem *Touhy v temnotách* k novému roku 1946 k uctění památky Huberta Sekery. Také listy domů z let 1915–1920 a z let žalářování 1940–1942 si krásně opsál na stroji a svázal v knihu.

V roce 1961 odešel Miloš Sum pro nemoc do důchodu, zemřel 1. března 1966 v Přerově.

DENÍK A ALBUM S OBRAZOVÝMI MATERIÁLY

Miloš Sum si začal vést deník zřejmě částečně z dlouhé chvíle, ale možná také díky tomu, že si byl alespoň pocitově vědom toho, jak ošidná je paměť, a naopak jak důležité je uchovat své individuální zážitky. To není každému dáno, je to projev určitého subjektivního založení.

Zde předkládaná podoba textu vychází z knihy, do níž přepsal v roce 1932 své zápisky pořízené autenticky v místě a čase, které ale časem přestávaly být čitelné.

Deník má 374 stran rukopisu, zápisy jsou z následujících let a dnů:

1915

19.6.–28.6., 3.7.–31.7., 1.8.–31.8., 1.9.–30.9., 1.10.–29.10.

1919

1.1.–31.1., 1.2.–28.2., 1.3.–31.3., 1.4.–30.4., 1.5.–26.5., 28.5.–31.5., 1.6.–3.6., 6.6.–11.6., 14.6.–17.6., 22.6., 26.6., 4.7., 30.7., 6.8.–7.8., 20.8.–21.8., 28.8., 30.8., 3.9., 5.9., 11.11., 14.11., 5.12., 7.12.–23.12., 25.12.–31.12.

1920

1.1., 22.1., 26.1., 29.1., 2.2.–29.2., 1.3.–31.3., 1.4.–30.4., 1.5.–31.5., 1.6.–24.6., 27.6., 29.6., 1.7., 3.7.–7.7., 14.7.–31.7., 1.8.–2.8.

Tento text je navíc doplněn texty několika dopisů, které Miloš Sum nebo jeho bratr František, či společně poslali domů rodičům a sestrám. Také tuto korespondenci spolu s dopisy z vězení za druhé světové války přepsal Miloš Sum na stroji a svázal do knihy asi v letech 1947–1948.

Text deníku je doprovázen ilustracemi, které byly překresleny jednak z původních deníkových listů, jednak z obrázků a skic, pořizovaných příležitostně po cestě. Zároveň je zveřejněno album obrázků, většinou kreseb tužkou, pero-kreseb a akvarelů, ale také fotografií a pohlednic, které Miloš Sum uspořádal na 82 stranách. V předkládané knize jsou rozděleny podle doby vzniku a přiřazeny k jednotlivým kapitolám.

Text deníku je upraven podle zásad vydávání novověkých historických pramenů. Dle toho je přepis (transkripce) proveden za užití současné grafické soustavy písma a současné pravopisné normy, užívá se současné interpunkce, ale zachovávají se jazykové a jiné zvláštnosti textu. Obecná vlastní jména jsou ponechána ve znění předlohy, s výjimkou názvů, které jsou běžně užívány v češtině.

Deník, album a kniha s přepsanými dopisy jsou v majetku paní Hany Martínkové, vnučky Miloše Suma.

ÚVOD

Bylo to v létě roku 1915. Jako hoch, mladíček ještě ne osmnáctiletý, byl jsem povolán do svazku armády rakousko-uherské ku 13. domobraneckému pluku do Olomouce. Následující řádky jsou opsány z mých deníků a záznamů věrně a doslovně, aby celkový obraz jak nálady, tak i duševního obzoru nebyl zkreslen. Chci tímto zachovati to, co bylo prožito a procítno, neboť původní deníčky a záznamy jsou psány tužkou, na špatném papíře a dobou značně poškozeny.

Mnoho bych rád opravil nebo doplnil, poněvadž po více než desetiletém odstupu, kdy toto píše, zdají se mi některé, ba většina zápisů malichernými, neúplnými a povrchními. Přesto však opisují vše věrně, až snad na některé pravopisné chyby. Přál bych si, aby ti, kteří budou někdy tyto řádky čísti, viděli před sebou ještě nezralého, neuvědomělého hochu, který byl vyrván z domova, z kterého se před dobou tou nikdy nevzdálil, který nemohl a neuměl si vytvořiti ještě svůj názor na vše, co kolem něho se dělo a který si zaznamenával své zážitky a poznatky ještě velmi neuvědoměle. Přesto jest to částečné zrcadlo jeho duše.

Některá údobí, která nebyla zaznamenána neb zachována, vypíši v dalším časovém postupu jen zběžně a omezím se jen na zaznamenání pobytu a doby. Přál bych si, aby tyto zápisky byly obrazem života jednoho ze statisíců, kteří tvořili nový – snad lepší – svět.

*Miloš Sum jako voják
rakousko-uherské armády*

Přerov 1932